

**AHLAK VE
YASAMA İLKELERİNE GİRİŞ**

JEREMY BENTHAM

Çeviren
Gizem Tatar

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
I. Bölüm: Fayda İlkesi Üzerine	17
II. Bölüm: Fayda İlkesine Karşıt İlkeler Üzerine	22
III. Bölüm: Haz ve Acının Dört Yaptırımı veya Kaynağı Üzerine	31
IV. Bölüm: Bir Haz veya Acı Yığınının Değeri Nasıl Ölçülür?	34
V. Bölüm: Haz ve Acı Türleri	38
VI. Bölüm: Duyarlılığı Etkileyen Koşullar Üzerine	46
VII. Bölüm: Genel Olarak İnsan Eylemleri Üzerine	70
VIII. Bölüm: Kasıt Üzerine	79
IX. Bölüm: Bilinç Üzerine	85
X. Bölüm: Güdüler Üzerine	92
§ 1. Gündü Kelimesinin Farklı Anlamları	92
§ 2. Hiçbir Gündü Sürekli Olarak İyi veya Sürekli Olarak Kötü Değildir	96
§ 3. Hazlar ve Acılara Karşılık Gelen Güdüler Listesi	98
§ 4. Güdüler Arasındaki Üstünlük Sırası	114
§ 5. Güdüler Arasındaki Çatışma	119
XI. Bölüm: Genel Olarak İnsanın Mizacı Üzerine	123
XII. Bölüm: Zararlı Bir Eylemin Sonuçları Üzerine	142
§ 1. Zararlı Bir Eylemin Kendisini Gösterme Biçimleri	142
§ 2. Kasıt ve Benzeri Unsurlar Bir Eylemin Zararlılığını Nasıl Etkiler?	151
XIII. Bölüm: Ceza Gerektirmeyen Durumlar	155
§ 1. Ceza Verilmesi Uygun Olmayan Durumlara Genel Bakış	155

§ 2. Cezaların Dayanaksız Olduğu Durumlar	155
§ 3. Cezanın Kaçınılmaz Olarak Etkisiz Kaldığı Durumlar	156
§ 4. Cezanın Kârsız ve Faydasız Olduğu Durumlar	158
§ 5. Cezanın Gereksiz Olduğu Durumlar	160
XIV. Bölüm: Suç ile Ceza Arasındaki Oran	161
XV. Bölüm: Bir Cezanın Nitelikleri	169
XVI. Bölüm (1-2. Kısımlar): Suçların Sınıflandırılması	181
§ 1. Suç Sınıfları	181
§ 2. Ayrımlar ve Alt Ayrımlar	183
XVI. Bölüm (3-4. Kısımlar): Suçların Sınıflandırılması (Devamı)	204
§ 3. Birinci Sınıf Suçların Türleri	204
§ 4. Mevcut Yöntemin Faydaları	249
§ 5. Beş Sınıfın Özellikleri	254
XVII. Bölüm: Hukuk Biliminin Ceza Dalının Sınırları Üzerine	260
§ 1. Bireysel Etik ile Yasama Sanatı Arasındaki Sınırlar	260
§ 2. Hukuk Bilimi ve Dalları	271

ÖNSÖZ

Not: Bu eserin ilk baskısı 1780 yılında yapılmış, ilk kez 1789 yılında yayımlanmıştır. Elinizdeki baskı, 1823 yılında yayımlanan ve bizzat yazar tarafından düzeltilen yeni baskının titiz bir yeniden basımıdır.

Takip eden sayfalar, karşı sayfadaki notta da belirtildiği üzere, 1780 yılı gibi eski bir tarihte basılmıştı. Bu sayfaların yazılış amacı, mevcut başlığın vadettiği kadar kapsamlı bir amaç gütmüyordu. O dönemde bu metnin tek amacı, aynı ciltte kendisini takip etmesi planlanan bir “ceza hukuku kanun taslağına” giriş teşkil etmekte.

Yazarın o günkü bakış açısına göre ana metin tamamlanmıştı; ancak metinde keşfettiği bazı kusurları incelerken yazar, kendisini beklenmedik bir şekilde metafizik labirentinin hiç umulmadık bir köşesine dolanmış hâlde buldu. Başlangıçta geçici olacağı tahmin edilen bir askıya alma süreci kaçınılmaz olarak vuku buldu. Bu duraklama beraberinde soğumaya, soğuma ise diğer eş zamanlı nedenlerin de etkisiyle bir tür bezginliğe dönüştü.

Sert ve keskin zekalı dostların açıksözlülüğü, tüm metne si-rayet eden kusurları önceden göstermiş; yazarın sağduyusunu da bu eleştirilerin haklılığını onaylamıştı. Bazı bölümlerin aşırı uzunluğu, bazılarının ise görünürdeki yararsızlığı ile tüm metnin yavan ve metafiziksel yapısı şöyle bir endişe doğurdu: Eğer eser mevcut hâliyle yayımlanırsa okunma ve dolayısıyla faydalı olma şansı diğer meziyetleri ne olursa olsun büyük güçlüklerle karşılaşacaktı.

Ancak, eldeki eseri tamamlama fikri bu şekilde fark ettirmeden bir kenara itilmiş olsa da yazarı bu işe sevk eden düşünceler hiçbir suretle terk edilmedi. İhtiyaç duyulan ışığı sağlama vaadi

sunan her yol takip edildi; fırsat doğdukça, ilk başta girilen yolla bağlantılı çeşitli mecralar art arda keşfedildi. Öyle ki, araştırmalar bu arayışın şu ya da bu dalında, neredeyse yasamanın tüm alanını kapsar hâle geldi.

Orijinal başlığı altında fark edilmeden, sanki geri dönülemez bir biçimde unutulmaya mahkûm edilmiş gibi görünen bu eserin, mevcut yeni başlığıyla gün ışığına çıkması için şu an pek çok neden birleşmiş durumdadır. Geçen sekiz yıl zarfında, yasama konusunun farklı dallarına karşılık gelen çeşitli eserler için materyaller üretilmiş ve bazılarının taslakları neredeyse tamamlanmıştır. Bu çalışmaların her birinde, elinizdeki yayında sunulan ilkelerin o denli gerekli olduğu görülmüştür ki; ya bu ilkeleri parça parça aktarmak ya da topluca başvurulabilecek bir yerde sergilemek kaçınılmaz hâle gelmiştir. İlk yol, zaten geniş çaplı olması kaçınılmaz olan bir planın icrasında, zorunluluk olmaksızın başvurulamayacak kadar büyük tekrarlara yol açacaktı; bu nedenle ikinci yol tartışmasız bir biçimde tercih edilmiştir.

Eldeki malzemeleri ya hâlihazırda basılmış hâllerıyla yayımlamak ya da yeni bir formda yeniden işlemekten başka seçenek kalmamıştı. Yazarın başından beri arzusu ikincisiydi; şayet zamanı ve gerekli gayreti olsaydı, bu arzusunu kesinlikle gerçekleştirecekti. Ancak ikna edici bazı mülahazalar ve bu görevin yaratacağı bezginlik, işin tamamlanmasını şu an için öngörülemez bir uzaklığa itmektedir.

Bir diğer husus da şudur ki; yazar bu eseri yayımdan kaldırmayı ne kadar kesin bir biçimde istese de bu artık tamamen onun elinde değildir. Geçen uzun süre zarfında, çeşitli hadiseler neticesinde kopyalar farklı ellere geçmiş; ölümler ve başka tesadüflerle yazarın tanımadığı kişilere ulaşmıştır. Hatta eserden kopuk fakat kapsamlı parçalar, herhangi bir kötü niyet güdülmeksizin (zira yazarın adı dürüstçe metne eklenmiştir), fakat yazarın rızası ve bilgisi dışında bazı yayınlarda yer almıştır.

Yazarın dahi taraflı bakışından kaçamayan kusurlarla dolu bir eseri halka arz etmesiyle ilgili gerekçesini tamamlamak adına belki şunu eklemek gerekir: Eserin biçimine yöneltilen o

haklı eleştiriler, içeriğine sirayet etmemiştir. Eseri tüm kusurlarıyla birlikte bizlere kazandırırken yazar, beklediği az sayıdaki okura, kitabın olgunlaşmış görüşleriyle bağdaşmadığı temel noktalar hakkında kısa bir bilgilendirme yapmanın faydalı olacağını düşünmektedir. Böylece eserin hem orijinal başlığının hem de şu an taşıdığı başlığın vadettiği tasarıya hangi açılardan tam olarak uymadığı görülebilecektir.

Herhangi bir bilim dalının bütününe konu alan bir esere giriş metni, sadece o bilimin her bir dalına ortak olan veya en azından birden fazla dalını ilgilendiren meseleleri içermelidir. Mevcut başlığıyla kıyaslandığında, eldeki bu eser her iki açıdan da bu kurala uymakta kusurlu kalmaktadır.

Ahlak ilkelerine bir giriş olarak bu çalışma; *haz, acı, güdü* ve *mizaç* gibi kapsamlı kavramların analizine ek olarak; *duygu, tutku, bedensel arzu, erdem, kusur* gibi çok daha az belirgin olan kavramların ve tikel erdem ile kusur kelimelerinin de benzer bir analizini sunmalıydı. Ancak yazarın kanaatine göre, ikinci gruptaki terimlerin geliştirilmesi için gerekli olan yegâne gerçek temel, ilk gruptakilerin açıklanmasıyla zaten atılmıştır; dolayısıyla deyim yerindeyse böyle bir “sözlüğün” tamamlanması, başlangıç aşamasına kıyasla artık neredeyse mekanik bir işlem-den ibaret olacaktır.

Yine, genel olarak *yasama ilkelerine* bir giriş olarak bu eser; ceza hukukuna özgü meselelerden ziyade, doğrudan medeni hukuk dalına ait meseleleri kapsamalıydı; zira ceza hukuku, medeni hukukun önerdiği hedeflere ulaşmak için sadece bir araçtır. Bu nedenle, cezalandırmaya ilişkin bölümler yerine evveliyatla veya en azından öncelik sırasına göre, hükümetin mülkiyet haklarını ve diğer medeni hakları düzenlerken ve dağıtırken yürüttüğü işlemler için bir standart teşkil eden önermeler dizisi sunulmalıydı. Yazar, burada zihinsel patoloji olarak adlandırılabilir belirlenmiş aksiyomları kastetmektedir; bunlar, ilgili tarafların hisleri ile yukarıda bahsi geçen türdeki işlemlerin gerektirdiği veya bu işlemlerin doğurduğu olay sınıfları arasındaki bağlantıyı ifade eder.

IV . B Ö L Ü M

BİR HAZ VEYA ACI YIĞINININ DEĞERİ NASIL ÖLÇÜLÜR?

I. O hâlde hazlar ve acıdan kaçınma, kanun koyucunun göz önünde bulundurduğu gayelerdir; dolayısıyla bunların *değerini* anlamak ona düşer. Hazlar ve acılar onun elindeki *araçlardır*; dolayısıyla bunların gücünü, yani başka bir deyişle değerlerini anlamak yine ona düşer.

II. Tek başına ele alınan bir kişi için, tek başına ele alınan bir hazzın veya acının değeri; şu dört *koşula* göre daha büyük veya daha küçük olacaktır:

1. *Yoğunluğu*
2. *Süresi*
3. *Kesinliği veya Belirsizliği*
4. *Yakınlığı veya Uzaklığı*

III. Her biri tek başına ele alınan bir haz veya acıyı takdir ederken göz önünde bulundurulması gereken koşullar bunlardır. Ancak herhangi bir hazzın veya acının değeri, onu üreten bir *eylemin eğilimini* tahmin etmek amacıyla değerlendirildiğinde, hesaba katılması gereken iki koşul daha vardır; bunlar:

5. *Doğurganlığı*: O duyumu *aynı türden* duyumların takip etme olasılığı, yani eğer haz ise hazların, acı ise acıların onu izlemesi.
6. *Saflığı*: O duyumu *zıt türden* duyumların takip etmeme olasılığı: Yani eğer haz ise acıların; acı ise hazların onu izlememesi.

Buna rağmen, bu son ikisi kesin konuşmak gerekirse hazzın veya acının bizzat kendi özellikleri olarak görülemezler; bu yüzden o hazzın veya o acının kendi değer hesabına dâhil edilmemelidirler. Bunlar kesin anlamda sadece o hazzı veya acıyı üreten eylemin veya olayın özellikleri olarak görülmelidirler; dolayısıyla sadece bu tür bir eylemin veya olayın eğiliminin hesabına dâhil edilmelidirler.

IV. Eğer haz veya acının değeri birden fazla kişi açısından ele alınıyorsa; bu değer, her bir birey için şu yedi koşula göre artacak veya azalacaktır: Yani yukarıdaki altı koşulun yanı sıra;

1. *Yoğunluğu*
2. *Süresi*
3. *Kesinliği veya Belirsizliği*
4. *Yakınlığı veya Uzaklığı*
5. *Doğurganlığı*
6. *Saflığı.*

Ve bunlara ek olarak bir diğeri:

7. *Kapsamı:* Yani bu haz veya acının ulaştığı veya başka bir deyişle bu durumdan etkilenen kişi sayısı.

V. Bir topluluğun çıkarlarını etkileyen herhangi bir eylemin genel eğiliminin tam bir dökümünü çıkarmak için şu süreci izleyin. Önce, çıkarları bu eylemden en doğrudan etkilenen kişilerden herhangi biriyle başlayın ve şunların hesabını tutun:

1. *İlk aşamada* o eylem tarafından üretildiği görülen her bir ayırt edilebilir *hazzın* değeri.
2. *İlk aşamada* o eylem tarafından üretildiği görülen her bir ayırt edilebilir *acının* değeri.
3. *İlk aşamadan sonra* üretildiği görülen her bir hazzın değeri. Bu, ilk hazzın doğurganlığını ve ilk acının saflığının bozulmasını oluşturur.

X I . B Ö L Ü M

GENEL OLARAK İNSANIN MİZACI ÜZERİNE

I. Önceki bölümde, iyilik veya kötülüğün herhangi bir haklılıkla güdülere atfedilemeyeceği genişçe gösterilmişti. O hâlde, şu ya da bu durumda; kendini şu ya da bu güdü tarafından yönetilmeye bıraktığında, bir insan hakkında iyi veya kötü olarak adlandırılabilir hiçbir şey yok mudur? Kesinlikle vardır: Onun *mizacı*. Mizaç, bir insanın zihninde kalıcı olduğu varsayılan şeyi ifade etmek amacıyla sırf söylem kolaylığı için üretilmiş farazi bir varlıktır. Bu zihin yapısıyla kişi, şu veya bu durumda, kendisine şu veya bu yönde bir eğilimi varmış gibi görünen bir eylemi yapmak üzere şu veya bu güdüden etkilenmiştir.

II. Diğer her şeyde olduğu gibi mizaçta da durum böyledir: Etkilerine göre; yani toplumun mutluluğunu artırma veya azaltmada sahip olduğu etkilere göre iyi veya kötü olacaktır. Bir insanın mizacı buna bağlı olarak iki açıdan ele alınabilir:

1. Kendi mutluluğu üzerindeki etkisine göre.
2. Başkalarının mutluluğu üzerindeki etkisine göre.

İlk anlamıyla ele alındığında, şimdiye dek ona tahsis edilmiş neredeyse hiçbir kendine has adı yoktur. Bir yanda kırılğan veya iradesiz, diğer yanda, her ne kadar ifade açısından yetersiz kalsa da, sağlam veya metanetli olarak adlandırılabilirdi. Diğer açıdan bakıldığında ise bir yanda *iyicil* veya *övgüye değer*, diğer yanda *yıkıcı* veya *zararlı* olarak adlandırılabilirdi. Öyleyse, bir insanın mizacının ilk olarak yalnızca kendini ilgilendiren o dalı hakkında burada söylenecek pek bir şeye ihtiyaç yoktur. Kötü olduğunda onu ıslah etmek, kanun koyucudan ziyade ahlakçının işidir. Diğerinin etkilerinde bu kadar *belirleyici* bir fark

yaratan o çeşitli değişikliklere de açık değildir. Yine, ilk etapta etkileri başkalarını ilgilendiren kısmına gelince; ceza hukuku onunla yalnızca zararlı bir nitelik taşıdığı ölçüde doğrudan ilgilendir. İyicil bir nitelik taşıdığı ölçüde ise, hukukun şimdiye dek pek az işlenmiş ve henüz adlandırılmamış olan ve *ödüllendirici* olarak adlandırılabilen bir dalına aittir.

III. O hâlde bir insanın *zararlı* bir mizacı olduğu şu durumda söylenir: Hangi güdülerin etkisiyle olursa olsun, *görünüşte* faydalı bir eğilime sahip eylemlerden ziyade, *görünüşte* zararlı bir eğilime sahip eylemlere girişmeye veya bunlara girişme niyetleri oluşturmaya daha yatkın olduğu *varsayıldığında*. Aksi durumda ise övgüye değer veya iyicil bir mizacı olduğu söylenir.

IV. *Varsayılır* diyorum: Çünkü varsayım gereği, ortada görünen tek şey, tek bir koşullar dizisinin eşlik ettiği tek bir eylemdir. Ancak tecrübelerin aynı kişinin farklı eylemlerinde gözlemlenebileceğini gösterdiği o tutarlılık ve yeknesaklık derecesinden yola çıkılarak; benzer nitelikteki bir dizi eylemin, geçmişte veya gelecekteki, muhtemel varlığı tek bir eylemin gözlemlenmesinden doğal ve haklı olarak çıkarsanır. Böylesi koşullar altında; söz konusu tek bir örnekte güdünün mahiyeti ne olarak belirmişse, diğer durumlarda da kişinin mizacının aynı nitelikte olduğu varsayılır.

V. *Görünüşte* zararlı diyorum yani, ona göre *görünüşte* zararlı olan, kendisine bu eğilimi taşıyormuş gibi görünen eylemler. Zira kişinin önceden neyin olası göründüğüne dair fikrinden bağımsız olarak, sırf olayın sonucuna bakılarak her iki taraf için de hiçbir çıkarım yapılamaz. Eğer olay ona zararlı olma ihtimali yüksek görünüyorsa; bu durumda nihayetinde masum veya hatta yararlı çıksa bile, bu hiçbir fark yaratmaz. Kişinin mizacının kötü olduğunu varsaymak için ortada daha az neden yoktur. Eğer olay ona yararlı veya masum olma ihtimali yüksek görünüyorsa; bu durumda nihayetinde yıkıcı çıksa bile, sırf bu yüzden mizacının iyi olduğunu varsaymak için ortada daha fazla neden yoktur. İşte burada kasıt, bilinç, bilinçsizlik ve hatalı bilinç hâllerinin önemini görüyoruz.